

Barns økonomiske situasjon – et generasjonsperspektiv

Vegard Johansen

Introduksjon

Norge har fra 1970-tallet og fremover opplevd en enorm økonomisk vekst særlig på grunn av utvinning av naturressurser som olje og gass. Dette har ført til at Norge i dag er et av de rikeste landene i Europa, og som en konsekvens av dette har et stadig økende antall nordmenn blitt rike og innehar store formuer. Samtidig er fordelingen av inntekter og rikdom i Norge mer lik enn den man finner i en rekke andre vestlige land (Jensen m.fl. 2002). En viktig årsak til dette er at i den samme perioden som Norges bruttonasjonalprodukt har økt drastisk, har ikke lønninger og forbruk økt tilsvarende.¹ Vi opplever uansett en økende rikdom, og dette har også positive konsekvenser for de fleste norske barn.

I mitt prosjekt vil jeg finne ut hvordan barns økonomiske situasjon er sammenlignet med andre generasjoner. Dette innebærer at jeg er lite opp-tatt av forhold som berører det enkelte barn, men kartlegger forhold som berører barn som gruppe sett i forhold til andre aldersgrupper som voksne og eldre. Jeg tar utgangspunkt i følgende problemstilling: Hva karakterise-rer barns økonomiske situasjon sammenlignet med andre generasjoner i Norge?

For å svare på problemstillingen vil jeg på den ene siden se på hus-holdningenes økonomiske ressurser, og på den andre siden diskutere forde-ling av offentlige utgifter til barn sammenlignet med andre aldersgrupper.

---

¹ Den relativt svake lønnsveksten skyldes at man har foretatt politiske valg for å hindre en overopphetet økonomi og samtidig ønsket å legge til side penger til bruk for fremtidige gene-rasjoner (Jensen m.fl. 2002).

Både norsk og internasjonal forskning peker på fire viktige forhold om man skal undersøke om velferdsutviklingen har gitt økte forskjeller mellom barn og eldre. For det første er det viktig å se på velferdspolitikken som føres. Min hypotese er at norske myndigheter har ført en offentlig politikk der økonomiske støtteordninger for eldre har økt i takt med deres økende andel av populasjonen, mens barn har kommet dårligere ut. Dernest kan en tale om nye familiemønster som fører til at noen barn vokser opp med en forelder og er utsatt for trange økonomiske kår. For det tredje har småbarnsforeldre ofte lav ansiennitet i arbeidslivet. Til sist er det slik at arv og formue overføres til en ”yngre” generasjon som blir stadig eldre på grunn av forlenget levealder (Jensen & Qvortrup 2002).

Fire tilnærminger

Hvorfor velge et strukturelt perspektiv?

Det er vanlig å skille mellom to måter å definere barndom på. Barndom kan både ses som en bestemt periode av det enkelte individs livsløp, men også som en institusjonalisert sosial verden som består uavhengig av enkeltindividenes livsløp (Barne- og familiedepartementet 1995).² Mitt utgangspunkt er sistnevnte strukturelle tilnærming, og det betyr å karakterisere barn som en egen sosial gruppe i samfunnet (Sgritta 2002, Qvortrup 1994). Sagt med andre ord: En strukturell tilnærming forutsetter at en påviser trekk som tyder på at barn er en egen sosial gruppedannelse og klargjør disse felles trekkene i analysen(e) av barnegruppen.³

Jeg har videre formulert fire spørsmål som er viktige i tilknytning til hvorfor jeg velger å undersøke barns økonomiske situasjon ved å bruke et generasjonsperspektiv, og hvordan dette skal gjøres. Hvilke trekk gjør det mulig, og ikke minst (politisk) relevant, å diskutere barn og barndom som en sosial kategori? Hva er den vitenskapelige gevinsten ved en strukturell tilnærming i en diskusjon av barns økonomiske situasjon? Hvordan løser en det metodologiske ved å se på barn som sosial kategori innen samfunns-

---

² Barndommen er permanent. Det enkelte barn vokser opp, men barndommen består. Her ligger også den enkle betydningen av barndommen for samfunnet: et samfunn uten barn vil gå under (Qvortrup 1994).

³ En kommer likevel ikke utenom at hvert barns barndom er ulik andre. Om man sammenligner barn i u- og i-land, i tid som før og etter den industrielle revolusjon, og innen et land om man tar inn faktorer som sosial bakgrunn, familie og bosted, er det åpenbart at man finner betydelige forskjeller (Qvortrup 1994, Rønning 2001).

forskning? Hvordan skal problemstillingen om barns økonomiske situasjon besvares? Denne artikkelen vil i hovedsak dreie seg om sistnevnte spørsmål. Jeg har ikke funnet rom til å foreta lange drøftinger av de tre andre spørsmålene, men vil i det følgende gi en kortfattet redegjørelse av de to første spørsmålene. Spørsmålet om metodologiske aspekter av å se på barn som sosial kategori innen samfunnsforskning kommer jeg tilbake til senere under metodedelen.

En interessant innfallsvinkel til spørsmålet om hvilke trekk som gjør det viktig å diskutere barn og barndom som en sosial kategori, er å se på utviklingen på 1900-tallet. I løpet av det forrige århundret fant det sted en rekke endringer som med all tydelighet viser at barn bør behandles som en strukturell og permanent del av samfunnet. Man kan se på den demografiske utviklingen i Vesten eller det en gjerne kaller: Vestens aldringsprosess (Bacci 2002). I alle vestlige land, bortsett fra USA, er reproduksjonen for lav hvis ønsket er å opprettholde dagens befolkningsstørrelse. Fertiliteten har gått dramatisk ned siden 1960-årene og varierer fra å ligge opp mot 2 barn per 2 voksne (England og Frankrike) til å være så lav som 1.2-3 per 2 voksne (Italia, Spania og Tyskland). Samtidig er det slik at vi lever lengre i dag enn tidligere, og det gjør sitt til at pensjonistene utgjør en stadig større andel av populasjonen (Bacci 2002). Dette har bidratt til å øke ”konkurransen” om velferdsgodene mellom generasjonene (Qvortrup 1994), noe som har den enkle grunn at det i dag er en stadig større andel mennesker som skal nyte godt av overføringer.⁴

Så til spørsmålet om gevinsten ved en slik strukturell tilnærming i tilknytning til mitt forskningsprosjekt. Allerede i 1950-årene hevdet tyskeren Mackenroth at en ny sosial skillelinje ville komme til å gå mellom generasjoner (Jensen & Qvortrup 2002). Dette perspektivet har lenge vært oversett, men trenger seg fram som et viktig tema på bakgrunn av aldringsprosessen og det faktum at både barn og eldre er avhengig av forsørgelse fra andre kilder enn egen inntekt (Jensen & Qvortrup 2002). Ved å innta en strukturell tilnærming kan en vektlegge forhold som berører barn sett i for-

---

⁴ Det er disse fakta som ligger bak det en populært kaller ”Krisen i velferdsstaten”. Velferdsstaten slik vi kjenner den i Vesten i dag er et etterkrigsfenomen, og et hovedprinsipp bak oppbyggingen og utviklingen av offentlig sektor som vi kjenner det fra de skandinaviske land har vært at staten til dels skal oppnå utjevning og omfordele rikdommen. Det innebærer at de som arbeider er med og finansierer den gruppen som ikke arbeider. Livsløpet kan slik deles inn i tre faser: først vokser man opp, deretter arbeider man, og til sist er pensjonisttilværelsen. Poenget er at vi bruker lenger tid med å komme oss inn i arbeidsmarkedet og lever lengre etter at vi er ferdige med å jobbe enn tidligere. Dermed blir det en stadig mindre gruppe som betaler utgiftene (Bacci 2002).

hold til foreldre- og besteforeldregenerasjonen. Fordelen med å sammenligne samtidige generasjoner er at da kan vi fokusere direkte på hvordan barna har det her og nå og ikke bare i et livsløpsforhold (Qvortrup 1994). Selv om barn står i et avhengighetsforhold i forhold til foreldrene og dermed ikke er "ansvarlige" for sin økonomiske situasjon,⁵ er de mennesker på lik linje med voksne og har som oss krav og behov. Dette gjør det interessant å diskutere problemstillingen jeg tar opp.

Resten av del 2 av artikkelen er viet til hvordan jeg vil besvare problemstillingen min. Som nevnt tidligere vil jeg både se på økonomiske ressurser i familien, men kanskje i størst grad konsentrere meg om fordeling av offentlige velferdsmidler. Her er fire ulike innfallsvinkler relevante: Det viktigste vil være å sammenligne barns økonomi med andre generasjoner. Sekundært er det relevant å se på hvilke faktorer som differensierer barns økonomi. For det tredje vil jeg sammenligne norske barns økonomiske situasjon med barn fra andre europeiske land. Til sist vil jeg se nærmere på barns økonomiske situasjon i et tidsperspektiv. De siste to tilnærmingene er først og fremst ment å virke illustrerende.

Generasjonsperspektivet

Når jeg sier at generasjonsperspektivet er mitt hovedanliggende har det en enkel årsak: Det er det eneste perspektivet som gjør det mulig å diskutere barns velferd i generelle termer og se barn som en del av samfunnsstrukturen (Jensen m.fl. 2002). En annen gevinst er at perspektivet gjør det mulig å ta barn seriøst som en analytisk kategori eller enhet som kan sammenlignes med andre enheter.

Jensen m.fl. (2002) hevder at når man tar utgangspunkt i et generasjonsperspektiv står en overfor en rekke valg i forhold til den videre kurs. Tre sentrale tilnærminger er livsløpsmetoden,⁶ historiske sammenligninger⁷ og "cross-section" analyser. Jeg vil ta for meg sistnevnte, og dette dreier seg i hovedsak om å sammenligne samtidig eksisterende generasjoner.

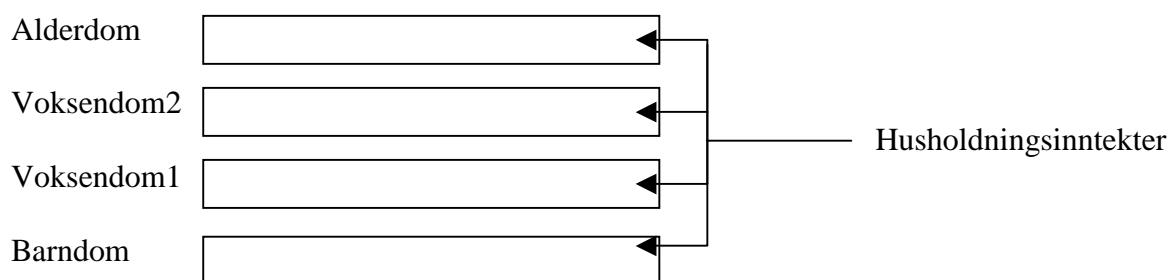
---

⁵ Det er foreldrene som tjener pengene og styrer husholdningens økonomi, og det er deres oppgave å forsørge og beskytte barna mot forhold i omgivelsene (Rønning 2001).

⁶ Livsløpsmetoden går ut på å følge et utvalg av individer som vokser opp i en periode med et utvalg født i en annen periode og sammenligne hvordan de ulike gruppene gjør det økonomisk i arbeidsdyktig alder. Det sentrale er å se i hvilken grad ulike samfunnskontekster gir ulike utslag når barn blir voksne (Jensen m.fl. 2002).

⁷ Her kan en se på Thomson som fulgte aldersgrupper over tid i forhold til overføringspolitikk (Jensen m.fl. 2002). Slik kunne han foreta intergenerasjonelle sammenligninger over tid, mens han samtidig reiste spørsmålet om hvilken aldersgruppe som får mest av statlige overføringer og om det er den samme gruppen som vinner mest i hele tidsperioden?

Gevinsten ved å velge ”cross-section” er at en kan finne ut om pengene som står til barns disposisjon er på et akseptabelt nivå i forhold til andre aldersgruppers disponible midler. Modellen under illustrerer hvordan analysen foretas. Her tas det utgangspunkt i at man deler inn populasjonen i fire grupper og ser hvilken økonomisk situasjon de har.

Figur 1: Sammenligning av økonomisk situasjon mellom generasjoner.
(Kilde med modifikasjoner: Qvortrup 1994, Wintersberger 1994.)

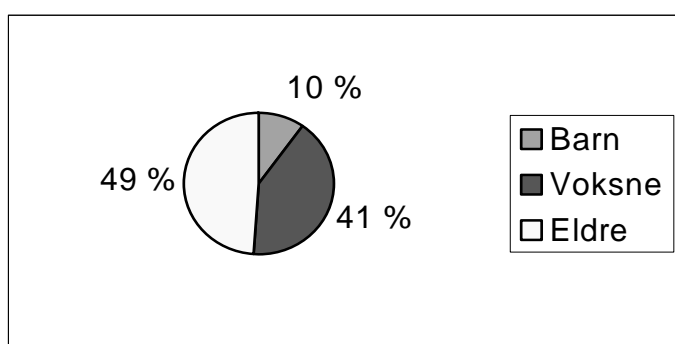
De fleste studier som ser på inntekt som levekårsindikator tar utgangspunkt i samlet husholdsinntekt⁸ (Borgeraas 2002) og korrigerer for husholdningens forbruksbehov: Hushold standardiseres ut fra hvem og hvor mange husholdets samlede inntekter skal forsørge. Det målet som gis når en bruker ekvivalensskalaer er de økonomiske ressurser som er tilgjengelige, men en vet lite om hvor mye penger som hvert familiemedlem bruker. Alle familiemedlemmer vil derfor i utgangspunktet ha en lik økonomisk situasjon. Basert på et solid datamateriale over husholdsinntekt, er det likevel mulig å sammenligne hvor store økonomiske midler som er disponible for hver generasjon gjennom gjennomsnittsanalyser og frekvensanalyser. Jeg vil i utgangspunktet operere med fire kategorier definert som: 0-17 år, 18-49, 50-64 og 65+, og en viktig årsak til at jeg deler voksegruppen i to er at ut fra denne beregningsmetoden vil hver person i et hushold med barn og foreldre ha like store økonomiske midler disponible.

Tidligere forskning har vist en svært ulik fordeling av inntekt mellom generasjoner. Voksegenerasjonen er best stilt økonomisk, og i særlig grad gjelder dette 50-64-åringene. Viktige årsaker til dette er at de er på topp rent yrkesmessig og har gode inntekter samtidig som barna har flyttet ut (Jensen & Qvortrup 2002, Jensen m.fl. 2002, Rønning 2001). Blant pensjonister og barn er det en uforholdsmessig stor andel som tilhører de øko-

⁸ Disponibel husholdningsinntekt etter skatt i ett kalenderår brukes som mål på husholdets samlede økonomiske ressurser. Husholdningsinntekt vil si alle inntekter i et hushold, både barns og voksnes.

nomisk svakeste i samfunnet. Barn står svakt økonomisk, og en viktig grunn er at en barnefamilie har mindre ressurser per medlem fordi det er flere å dele inntektsmengden mellom (Qvortrup 1994).

Den andre delen av analysen dreier seg om overføringspolitikk. Barn har, som voksne, behov og rett til samfunnets felles ressurser. Fordeling er både i en vitenskapelig og i en politisk debatt et gammelt tema: til hvem skal det fordeles og hvordan skal man fordele (Qvortrup 1994). Statlige overføringer ses her som en kake splittet i tre grupper: barn, voksne og eldre. I figuren under ser jeg på noen tall som viser hvor stor del av statlige inntektsoverføringer som tilføres populasjonen delt inn i tre grupper.

Figur 2: Statlige inntektsoverføringer delt i tre generasjonsbiter.
(Kilde: Tallene er hentet fra Frønes m.fl. 1990.)

Barns andel av populasjonen ligger like under 20 prosent (Jensen m.fl. 2002), og tilgodeses rundt 10 prosent av offentlige overføringer.⁹ Som figuren viser er det i Norge slik at voksne og pensjonister får den største delen av velferdskaken.¹⁰ Det er videre gjort beregninger som viser at per innbygger så får barn rundt 27 000 kroner, voksne rundt 23 000, mens hver pensjonist ”koster” over 100 000 kroner (Jensen & Qvortrup 2002). Videre splittes utgiftene i service og kontante overføringer. Som tabellen under

⁹ I de 10 prosentene inngår tiltak for barn og unge, helseinstitusjoner, andre helsetjenester, helsestønader, barnetrygd og øvrige stønader. Tallet øker til 20 prosent om man tar inn grunnskole, men her er det et spørsmål om utgifter til skole bør regnes som et offentlig tilskudd til barn eller et gode som samfunnet får. Dette har vært diskutert i Tyskland og argumentet er at overføringer til skole kan betraktes på linje ”med investeringer i for eksempel transportvesen, fordi det – som samfunnets infrastruktur – er en sentral målestokk for hele samfunnets økonomiske grunnlag. Skole er ... en velferdsytelse ... til samfunnet som helhet” (Jensen & Qvortrup 2002).

¹⁰ Blant voksne er utdanning, arbeidsledighetstrygd, pensjoner, helsevesen og sosialhjelp tunge poster, mens det for de gamle er pensjoner og helseomsorg som gir store offentlige utgifter (Frønes m.fl. 1990).

viser er staten i stor grad en serviceyter overfor barn, mens eldre først og fremst gis kontante overføringer gjennom alderstrygd. De tunge barnepostene er grunnskole og barnetrygd.

Type utgift \ Alder	0-16	17-66	67+
Service	69	45	35
Overføring	31	55	65
Total	100	100	100

Tabell 1: Totale velferdsutgifter etter type utgift og alder. Prosent. 1986
(Kilde: Frønes m.fl. 1990.)

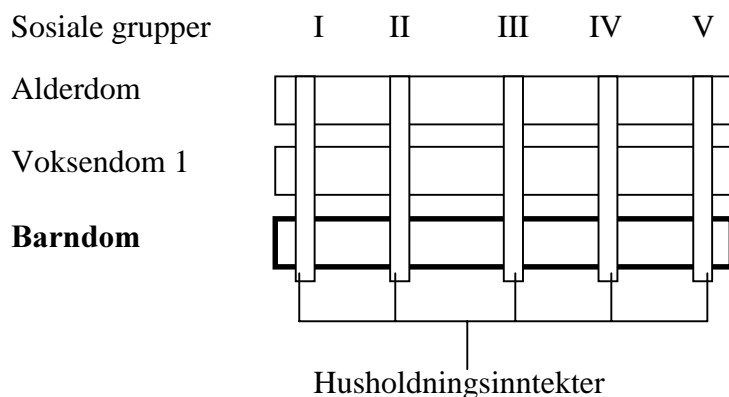
Totalt sett har barn mindre økonomiske ressurser disponibelt enn andre aldersgrupper og får mindre summer enn eldre. Flere eldre vil igjen gi en tøffere konkurranse om offentlige midler fordi antallet som er avhengig av statlige overføringer øker (Jensen m.fl. 2002).

Ulikheter innen barnegruppen

Utgangspunktet er å se på barn som gruppe, men det er også på sin plass å diskutere hvilke faktorer som differensierer barns økonomiske situasjon. Innen en slik tilnærming er et viktig emne "Barns fattigdom"¹¹. Verken i denne artikkelen eller i dr.gradsavhandlingen min vil jeg vektlegge diskusjonen rundt barnefattigdom i alt for stor grad, men vil heller fokusere på å gi et bredt bilde av den økonomiske situasjonen. Slik kan en utvide den første modellen med et lagdelingsperspektiv, og jeg fokuserer her bare på barna.

---

¹¹ En bruker gjerne begrepet "relativ fattigdom" når fattigdom skal defineres. Det er den fattigdom de opplever som har så begrensede ressurser at de blir ekskludert fra det som anses som normal deltakelse i samfunnslivet. Det blir derfor et uttrykk for manglende likhet i samfunnet (Borgeraas 2002).

Figur 3: Generasjonsperspektivet splittet opp av et tradisjonelt lagdelingsperspektiv.
(Kilde med modifikasjoner: Qvortrup 1994, Wintersberger 1994.)

Det er flere faktorer som spiller inn på en differensiering av barns økonomiske situasjon og her presenteres noen få.

Familietyper: Rundt 80 prosent av alle barn i Norge (0-18) lever sammen med mor og far (Jensen m.fl. 2002), og i slike familier har ofte husholdet gode inntekter. Det er mer sannsynlig at hushold med enslige forsørgere har lave inntekter (Rønning 2001). Familier med mor som hovedforsørger har også ofte lav husholdningsinntekt (Rønning 2001).

Bosted: Barn som bor i de minste og største kommunene er overrepresentert blant lavinntektsfamilier (Rønning 2001). I en svensk studie (Salonen 2002) fant man at andelen med lave inntekter var betydelig høyere i de tre største svenske kommunene enn ellers i landet, og at forskjellene hadde økt i løpet av 1990-tallet da man prøvde å ta tak i problematikken.

Landbakgrunn: Hvor foreldrene til barna kommer fra har stor betydning. Rundt 30 prosent av alle lavinntekts-barn er første- eller andregenerasjonsinnvandrere, og særlig er det innvandrere fra land i den tredje verden som er utsatt (Rønning 2001). I Sverige er forholdet enda klarere – der er over halvparten av alle inntektsfattige barn innvandrere (Salonen 2002).

I tillegg til disse tre faktorene kan man nevne en rekke flere årsaker (Rønning 2001). Det er åpenbart at hushold med to inntekter har det bedre økonomisk, samt at familier med mange barn ofte har lave inntekter. Dessuten har barn med unge foreldre det trangere økonomisk, og desto yngre barna er desto dårligere er husholdets økonomiske rammebetingelser.

Men det er ikke nok å bare se på inntekter. Det er også viktig å se i hvilken grad økonomiske virkemidler virker inn på å redusere forskjellene. Studier av virkningen av overføringer og omfordeling til barnefamilier viser nokså utvetydig at slike bidrar til å redusere fattigdommen blant barn –

målt ved barn som medlemmer av hushold (Backe-Hansen 2001). Tall fra OECD viser at for Norges del anslås effekten til 11 prosent, og dermed er Norge et av de landene der effekten er størst.¹² Fordi det er så vidt store variasjoner mellom ulike land når det gjelder effekt, er det viktig å diskutere måten inntektsoverføringene og omfordelingene skjer på. Det viser seg at generelle virkemidler (for alle barnefamilier) fungerer bedre enn tiltak rettet mot bestemte grupper. I land som USA der en primært har målrettede tiltak er virkningen lav.¹³

Internasjonalt perspektiv på barns økonomiske situasjon

I COST-programmet¹⁴ er det et sentralt tema å sammenligne barns velferd mellom land, og det vil også være en del av min agenda. I EU-landene vokser anslagsvis hvert sjette barn opp i det som blir betegnet som økonomisk standard under fattigdomsgrensen¹⁵, og i Storbritannia lever over 20 prosent av barna under fattigdomsgrensen (Svensli 2002). Jeg ønsker å illustrere hvor bra norske barn har det sammenlignet med barn i andre europeiske land.

Viktigst her vil være å sammenligne velferdspolitikken, herunder barnevelferdspakker, i ulike europeiske land. I en undersøkelse foretatt av Bradshaw og Finch (2002), kom man frem til at Norge, blant annet sammen med Danmark og Sverige, lå blant de 10 beste av i alt 22 utvalgte europeiske land. Studien viste at Østerrike, Luxemburg og Finland hadde de høyeste overføringene. Med tanke på Europas lave fertilitet, vil det blant annet være spennende å se om det er noen korrelasjon mellom lav fødsels-

---

¹² Innocenti/UNICEFs tall fra 2000 viser at i samtlige 13 land der man ser på effekten av offentlige overføringer skjer det en nedgang, fra rundt fem prosentpoeng (Italia og USA) til 15 prosent eller mer (Storbritannia og Sverige) (Backe-Hansen 2001).

¹³ Det er ikke sikkert at politiske tiltak fungerer optimalt – det vil si at man faktisk hjelper de som trenger det mest. Tall fra Sverige (Elofsson m.fl. 2002) tyder på at offentlige tiltak ikke alltid blir gitt til de økonomisk svakeste gruppene. De som tilhører én gruppe kan gå livet lyst i møte, da disse familiene både har høye inntekter og nyter godt av høye overføringer. Familiene i en annen gruppe har det bra siden de har høye inntekter selv om de statlige overføringer er lave. I en tredje gruppe er det hushold med lave inntekter, men her fungerer de statlige overføringer bra i forhold til et mål om rettferdig fordeling. Verst stilt er medlemmene av en fjerde gruppe som både har lave inntekter samtidig som de får liten hjelp av det offentlige, og for disse fungerer statens overføringspolitikk dårlig. Jeg har ennå ikke sett noen slike oversikter for Norge, men en slik gruppeinndeling utgjør et fundament i en idé jeg ønsker å prøve ut.

¹⁴ For mer informasjon om COST-programmet, se også artiklene til Qvortrup & Jensen samt Lauritzen annetsteds i dette tidsskriftet.

¹⁵ EU's definisjon av fattige er når en familie tjener mindre enn 50 prosent av medianen (Borgaas 2002).

rate og lave overføringer til barn og barnefamilier. Årsaken til den lave fødselsraten er naturligvis mer kompleks enn som så, og det er ofte blant de med høy utdanning og gode inntekter at det fødes få barn, men det er mulig at lave overføringer i alle fall kan være en medvirkende faktor til lav fertilitetsrate.

Tidsperspektivet

Det norske samfunnet har endret seg i vesentlig grad det siste århundret. Dette kan illustreres ved den demografiske utviklingen. Rundt 1900 var barns andel av populasjonen rundt 40 prosent, og i dag er den under 20 prosent.¹⁶ Andre viktige trekk er velferdsstatens fremvekst og en sterkt forbedret økonomisk situasjon. Slike samfunnsendringer har også innvirkning på barns økonomiske situasjon, og jeg vil se på om og i hvilken grad barns økonomiske situasjon har endret seg siden 1950-årene. Her vil jeg også se på velferdspolitiske endringer over tid. Siden barn utgjør en stadig mindre andel av populasjonen er det også slik at man har et minkende antall voksne med barn som "interesse" gjennom rollen som forelder og i arbeid knyttet direkte og indirekte opp mot barn. Et viktig spørsmål her er om dette gjør at barns potensielle representasjon og styrke er i nedgang (Qvortrup 1994).

Barns samfunnsøkonomiske og politiske rolle

I tilknytning til de data jeg ønsker å analysere og legge frem, vil det være på sin plass å si noe om barns samfunnsøkonomiske og politiske betydning. Til tross for at barndommen både direkte og indirekte spiller en økonomisk rolle, har dette temaet i stor grad vært neglisjert av statsvitere. Det enkleste vil være å se på de direkte kostnader og gevinster, men også indirekte har barn betydning for økonomien. Qvortrup (1994) nevner her samfunnsmessige virkninger av barns antall, planlegging av kommunenes arbeidspolitikk, omfanget av foreldres jobber, barn som forbrukere, og at

---

¹⁶ Mens den totale populasjonen er fordoblet, har barnepopulasjonen bare økt med 13 prosent. Dette skyldes for det første at vi lever lengre, og for det andre at fødselsraten er lavere. Rundt 1900 levde man i snitt 50 år, mens nå er forventet levealder opp mot 80. Samtidig har fødselsraten sunket fra nær 3.0 på slutten av 1960-tallet og ned til 1.8 i 1990-årene (Jensen m.fl. 2002).

mange mennesker har barn som arbeidsområde. I seg selv har barns skolearbeid vidtrekkende økonomiske konsekvenser, og det er avgjørende for et moderne samfunn at barn opparbeider seg elementær kunnskap (Qvortrup 1994).¹⁷

Barndommen er en integrert del av den moderne samfunnsstrukturen. Viktige implikasjoner jeg vil ta opp er hvilken samfunnsøkonomisk betydning det har at fødselstallene daler og at barns andel av befolkningen minsker. Jeg vil diskutere spørsmål som hvilke krav barn har på en like fordeling av samfunnsgodene og hvordan de kan påberope seg fordelingsrettferdighet? Opp mot dette vil det også være relevant å diskutere hvordan overføringer til barn foretas: service eller kontantoverføringer. Her kan en se på hvilke politiske fløyer som er tilhengere av de ulike metodene: Kristendemokratiske partier, i motsetning til sosialdemokratiske, vil i stor grad ha kontante overføringer, noe som illustreres i kontantstøttedebatten (Qvortrup 2002).

Metode og datakilder

Jeg vil ta i bruk et bredt spekter av metoder, der kvantitativ metode vil utgjøre et fundament. Jeg ønsker blant annet å samle inn og systematisere eksisterende studier i Norge, men også trekke inn undersøkelser fra andre europeiske land. Herunder vil det være viktige å ta tak i studier fra andre land som deltar i COST-programmet. Et annet ønske er å bidra til å utvikle begreps- og teoriapparatet i forhold til barns økonomiske situasjon i et generasjonsperspektiv.

I den løpende produksjon av rapporter og statistikk om familieøkonomi og alminnelige samfunnsbeskrivelser er det ofte slik at barn ikke er representert (Qvortrup 1990a og b, 1994, Rønning 2001, Sgritta 2002). Qvortrup (1994 og 1990a og b) nevner noen årsaker til at barn ofte overses: For det første er det voksne som definerer hvilke grupper som skal høres. Deretter er det slik at det å likestille barn med voksne står i motsetning til vårt

---

¹⁷ I debatten om en allmennskole for over hundre år siden argumenterte både de som var for og imot skolegang med at barn skulle være samfunnsøkonomisk nyttige. Skolen var økonomisk viktig og det var nødvendig at barn gjorde skolearbeid. Skolegangen ble på denne måten redusert til en forberedelsestid – barna skulle gjøres klar for arbeidsmarkedet. En annen begrunnelse er at barn er aktive deltakere – det er ikke bare skolen som skaper arbeidskraft det er også barna selv som sammen med sine lærere i selve prosessen produserer viten, kunnskap og ferdigheter. Barn er delaktige i samfunnets diakrone arbeidsdeling (Qvortrup 1990b).

bilde av barn, og at fakta om forhold innad i familier er av privat karakter. Til sist er det grunn til å tro at barns manglende synlighet henger sammen med at barns aktiviteter ses som lite verdifulle.

I prosjektet "Children as a Social Phenomenon" (1987-1992) var det et sentralt mål å synliggjøre barn både innen begrepsbruken og empirien (Sgritta 2002). På midten av 1980-tallet begynte en vitenskapelig diskurs og i dag har man i en rekke europeiske land bedre data når det gjelder å benytte barn som egen analyseenhet. Det er blant annet mulig å få data som dokumenterer det generelle bildet av husholdningers inntekter, hvem som tilgodeses av ulike velferdsordninger, telle barn i familier og finne ut hvordan barns økonomiske situasjon differensieres.

For å kunne foreta analysen må man behovkorrigere inntektsmålet gjennom bruk av ekvivalensskalaer.¹⁸ I en del tilnærminger ligger vekt for ulike husholdstyper implisitt i målene som benyttes, i relative metoder basert på statistiske mål må ekvivalensskalaer trekkes inn (Borgeraas 2002). OECD-vektene – som er oftest brukt – forutsetter at "første" voksne i husholdet har en vekt lik 1. Øvrige voksne tildeles en vekt på 0.5 i forhold til den første voksne, mens barna under 16 år tildeles en vekt lik 0.3. Det vil si at forbruksbehovet – uttrykt i forbruksutgifter – til øvrige voksne er 50 prosent lavere enn det er for den første voksne. Denne forskjellen skyldes hovedsaklig stordriftsfordeler. Barnas behov utgjør 30 prosent av den "første" voksne (Borgeraas 2002).

Et problem når man undersøker barns økonomiske situasjon, er at man ikke har oversikt over hvordan barn faktisk tilgodeses innad i husholdningen. Dette er det lite jeg kan gjøre noe med, bortsett fra å referere til tidligere forskning på området. Et problem med bruk av ekvivalensskala er at valget vil ha stor betydning for resultatene, og derfor må dette punktet undersøkes nøye (Bradshaw 2002).

For å gi en god forståelse av barns økonomiske situasjon kreves et rikt bakgrunnsmateriale. Som indikert tidligere vil en vesentlig del være basert på sekundærlitteratur som akademiske studier, avisartikler og andre mediakilder særlig i tilknytning til spørsmålet om hvorvidt generasjonene settes opp mot hverandre i fordelingen av ressurser. Noe av datamaterialet

---

¹⁸ Det er særlig tre fordeler ved å bruke OECDs skala. For det første tar man høyde for at for store inntektsforskjeller i befolkningen er et problem, spesielt for dem som befinner seg i nedre sjiktet. Dessuten gir tilnærmingen muligheter til å identifisere særlige kjennetegn ved personer eller grupper med lav og høy inntekt. Til sist er det slik at ved å bruke enkle statistiske mål har man muligheter til å sammenlikne ulikhet og utviklingen av ulikhet mellom forskjellige land, på en standardisert måte (Borgeraas 2002).

som jeg trenger for å undersøke mine ulike perspektiver er samlet inn og gjort tilgjengelig gjennom den såkalte *Barnefilen/Generasjonsfilen*. Denne filen består av populasjonsdata fra 1950 og frem til 1995, og jeg håper å supplere denne med enda nyere tall fra NSD/SSB¹⁹. Datamaterialet vil være særlig relevant i forbindelse med å undersøke barns økonomiske situasjon i et tidsperspektiv og til å se på hva som differensierer ulike barns økonomiske situasjon. I tillegg vil det være nyttig å hente inn andre data som inntekts- og formuesoversikten og OECD-rapporter. De nasjonale rapportene som skal utarbeides innen COST-nettverket vil være viktige kilder for internasjonale sammenligninger. Politiske dokumenter og handlingsplaner vil ha særlig relevans i forhold til problemstillinger knyttet til barns samfunnsøkonomiske og politiske rolle.

Litteratur

- Bacci, M. L. 2002. Fewer children and more elderly: Economic, social and cultural consequences. Paper presentert ved COST A 19, Firenze 7.-10. november.
- Backe-Hansen, E. 2001. Fattige barn i Norge: Tilstandsbilder og tiltak. Notat utformet på oppdrag av Sosial- og helsedepartementet, desember 2001. Oslo.
- Barne- og familiedepartementet. 1995. Noen utviklingstrekk. *Barn og samfunn*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Borgeraas, E. 2002. Fattigdom, urimelige levekår og SIFOs standardbudsjett for forbruksutgifter. Utredning for Sosialdepartementet.
Webadresse: www.dep.no/sos/norsk/p30000597/p30000600/044031-990002/index-dok000-b-n-a.html
- Bradshaw, J. 2002. Some problems in international comparisons of child poverty. Paper presentert ved COST A19, Firenze 7.-10. november.
- Bradshaw, J. & Finch, N. 2002. *A Comparison of Child Benefit Packages in 22 Countries*. Huddersfield, UK: Department of Work and Pensions, Research report no 174.
- Frønes, I., Jensen, A. & Solberg, A. 1990. *Childhood as a Social Phenomenon. National Report*. Norway. Eurosocial report 36/1. Oslo.
- Jensen, A. & Qvortrup, J. 2002. Fattige barn – et generasjonsperspektiv. Utredning for Sosialdepartementet. Oslo.
Webadresse: www.dep.no/odinarkiv/norsk/dep/sos/2002/publ/044031-220005/index-dok000-b-n-a.html
- Jensen, A., Kjørholt, A.T., Lauritzen, T., Qvortrup, J. & Sandbæk, M. 2002. Country Report from Norway. COST A19: Andre utkast i tilknytning til møtet i Firenze, 7. -10. november 2002.
- Qvortrup, J. 1990a. *Børn forgår – Barndommen består. På sporet af en barndommens sociologi*. Barndomsprojektet: 3. Esbjerg: Sydjysk Universitetscenter.

---

¹⁹ Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste/Statistisk sentralbyrå.

- Qvortrup, J. 1990b. A voice for children in statistical and social accounting: A plea for children's right to be heard. I: James, A. & A. Prout, red. *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: Falmer Press.
- Qvortrup, J. 1994. *Børn halv pris*. Esbjerg: Sydjysk universitetsforlag.
- Qvortrup, J. 2002. Generational division of transfers – cash & kind. Paper presentert ved COST A19, Firenze 7.-10. november.
- Rønning, E. 2001. Barns levekår før og nå. *Samfunnsspeilet nr. 4*.
Webadresse: www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200104/01.
- Salonen, T. 2002. *Barnfattigdomen i Sverige. Sammanfattning av studien "Barns ekonomiska utsatthet under 1990-talet"*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Sgritta, G. 2002. Childhood sociology and statistics: a generational perspective. Paper presentert ved COST A19, Firenze 7.-10. november.
- Svensli, R. 2002. Forskere frykter at flere barn blir fattige. Intervju. *Siste.no*.
Webadresse: www.siste.no/49/96/03/8.html.
- Wintersberger, Helmut. 1994. Costs and benefits – The economics of childhood. I: Qvortrup, J., M. Bardy, G. Sgritta & H. Wintersberger, red. *Childhood Matters. Social Theory, Practise and Politics*. Wien: European Centre.

Vegard Johansen
Norsk senter for barneforskning
NTNU
N-7491 Trondheim, Norge
e-post: vegard.johansen@allforsk.ntnu.no